

Goede voorlichting kan sfeer van 'burgerplicht' voorkomen

Actief donorsysteem zonder morele druk

Frans van Agt,
jurist UMC St Radboud
Nijmegen

Correspondentieadres:
f.vanagt@iwkv.umcn.nl;
c.c.: redactie@medischcontact.nl

Geen belangenverstrengeling
gemeld.

beeld: Hollandse Hoogte

Voor veel mensen is actieve donorregistratie – 'ja, tenzij' – een te dwingend systeem. Zij vrezen een publieke moraal waarbij orgaandonatie vanzelfsprekend is. Die angel kan eruit, als de overheid de juiste maatregelen neemt.

Veel patiënten wachten op een donor-
orgaan. Vaak verslechtert hun gezond-
heidstoestand tijdens het wachten,
soms tot de dood erop volgt. Er is dan ook veel
aan gelegen het aanbod aan donororganen te
verhogen. Eén van de manieren waarop dit kan,
is het invoeren van een actief donorregistratie-
systeem (ADR). Dit houdt in dat na overlijden
bij iemand organen kunnen worden uitgeno-
men, tenzij hij in het donorregister heeft laten
optekenen dat hij dit niet wil. Het is een

geen-bezwaarsysteem, zij
het dat een niet-geregi-
streerde eerst nog een
aantal keren actief achter
de broek wordt gezeten.
Reageert iemand niet, dan
wordt hij als donor
aangemerkt. Begin oktober
hebben onder meer

patiëntenverenigingen en artsen die betrokken
zijn bij de transplantatiegeneeskunde, hierover
een gezamenlijke brief geschreven aan premier
Rutte en PvdA-leider Samsom.¹ De brief houdt
een pleidooi in voor het ADR, onder verwijzing
naar ieders maatschappelijke verantwoordelijk-
heid om kenbaar te maken of men donor wil
zijn of niet.

Zelfbeschikking

Nu is voor orgaandonatie nog altijd expliciete
toestemming vereist: van de donor zelf, of
eventueel van nabestaanden. Voorstanders van
het actieve donorregistratiesysteem vinden dat

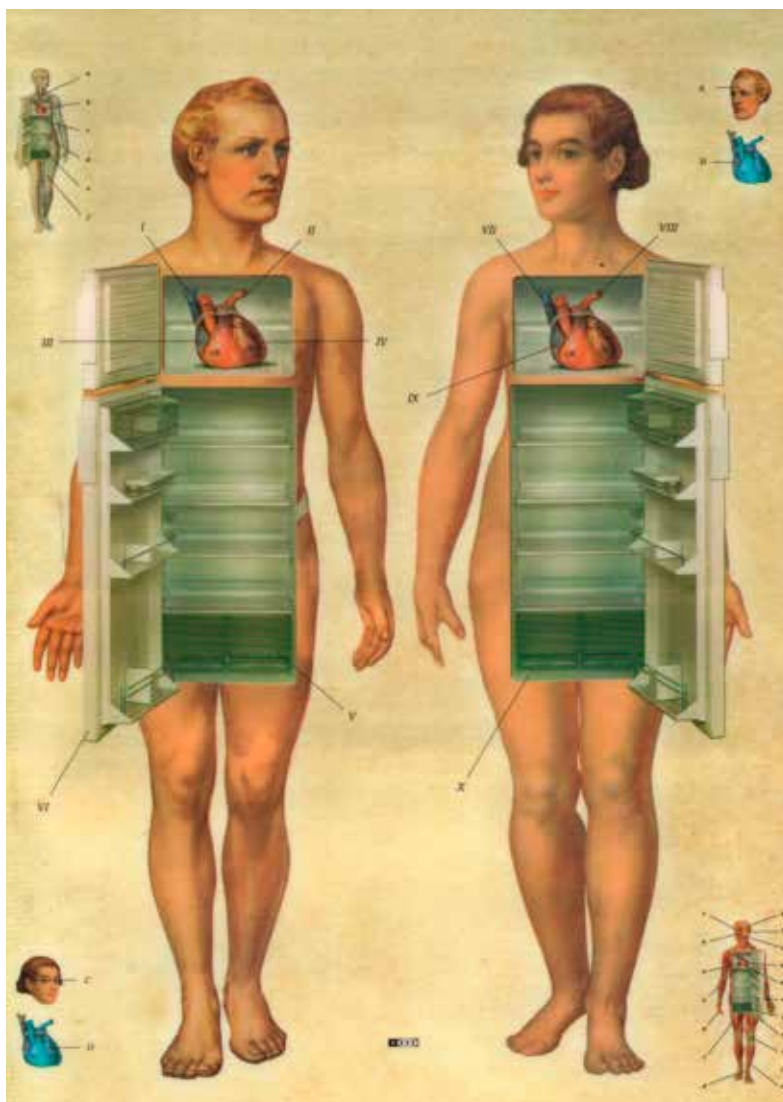
hieraan het ernstige nadeel kleeft dat het
donorregister geen goede afspiegeling is van
de opvattingen van de bevolking. Veel Neder-
landers staan namelijk positief tegenover het
doneren van hun organen, maar laten zich
niet als donor registreren omdat het gevoel
van urgentie ontbreekt ('mijn tijd is nog niet
gekomen'). Het gevolg hiervan is dat er
onnodig organen verloren gaan.

Het ADR ondervangt dit probleem. En bij
voldoende voorlichting is het aannemelijk
dat mensen die geen donor willen zijn, hun
weg naar het donorregister wel weten te
vinden. Voorstanders van het geldende
toestemmingssysteem betwijfelen dit. Volgens
hen ligt ook in het ADR onderregistratie op de
loer. Daarbij is het, uit oogpunt van zelfbe-
schikking en het grondrecht van lichamelijke
integriteit, erger dat iemand ten onrechte als
donor wordt aangemerkt dan ten onrechte als
weigeraar.

Publieke moraal

In deze zich voortslepende discussie wordt
één ding stevast over het hoofd gezien: de
introduktie van het ADR leidt gemakkelijk tot
het ontstaan van een publieke moraal waarbij
het doneren van je organen als vanzelfsprekend
wordt beschouwd en het voor maatschappelijk
onverantwoordelijk gehouden wordt om niet te
doneren. Immers, hoe meer de overheid meent
dat voor haar burgers iets op het spel staat,
des te hogere vormeisen zij stelt aan de wijze
waarop zij geldig toestemming kunnen

*De overheid moet
het verbod op wederkerigheid
wettelijk bevestigen*

verlenen. Medische proefpersonen bijvoorbeeld kunnen slechts schriftelijk toestemming verlenen, op basis van schriftelijke informatie en doorgaans pas nadat hun bedenktijd is gegeven. Of een voorbeeld uit andere hoek: degene die een contract voor de aankoop van een huis tekent, is hieraan pas gebonden als hij zich niet binnen drie dagen heeft bedacht. Omgekeerd geldt: hoe minder eisen de overheid stelt aan de vorm van toestemming, des te minder meent zij dat haar burgers iets te verliezen hebben. Anoniem gemaakt lichaamsmateriaal dat is overgebleven na diagnostiek of behandeling, mag bijvoorbeeld zonder expliciete toestemming worden gebruikt voor medisch-wetenschappelijk

onderzoek. Wie geen bezwaar maakt, stemt toe. Ook voor het ADR geldt: wie zwijgt stemt toe. Daarmee draagt de overheid impliciet de opvatting uit dat er voor orgaandonoren weinig op het spel staat. Voor lang niet iedereen geldt echter dat orgaandonatie een kleinigheid is. Sommigen hebben geloofsbezwaren. Een grotere groep heeft geen principiële bezwaren, maar vindt het een afschrikwekkend idee dat hun lichaam zo kort na overlijden wordt ontmanteld, in geval van hersendood zelfs terwijl het hart nog klopt. Voor deze groep betekent orgaandonatie een vorm van zelf-overwinning en is het eerder een gunst dan een vanzelfsprekendheid. Begrijpelijk dat deze mensen een publieke moraal vrezen waarin van hen wordt verwacht dat zij hun organen doneren.

Verbod op wederkerigheid

Om mensen die donatie geen vanzelfsprekendheid vinden voor het ADR te winnen, moet de wettelijke invoering ervan gepaard gaan met maatregelen die voorkomen dat de door hen gevreesde publieke moraal ontstaat. De overheid moet bijvoorbeeld aan de instelling van het ADR een voorlichtingscampagne koppelen, waarin juist voortdurend benadrukt wordt dat mensen zich vrij moeten voelen om geen organen te doneren en dat de keuze om bezwaar te maken niemand wordt aangerekend.

Verder moet in een nieuwe orgaanwet expliciet het verbod op wederkerigheid worden bevestigd. Wederkerigheid wil zeggen dat patiënten die als orgaandonor staan geregistreerd, voorrang hebben bij het ontvangen van een orgaan: een logisch uitvloeisel van een moraal die ervan uitgaat dat orgaandonatie een kleine moeite is. Door wettelijk te bevestigen dat wederkerigheid verboden is, maakt de overheid duidelijk dat haar keuze voor het ADR niet betekent dat zij partij kiest voor een bepaalde moraal, maar is ingegeven door de wens de betrouwbaarheid van het donorregister te vergroten.

Deze maatregelen zullen de morele norm 'orgaandonatie is een burgerplicht' hopelijk voorkomen. De zekerheid dat dit voor 100 procent zal lukken, is er niet. Maar dat moeten we misschien voor lief nemen, gezien het grote belang dat op het spel staat: een betere toekomst voor transplantatiepatiënten.

Eerdere MC-artikelen over dit onderwerp vindt u bij dit artikel op www.medischcontact.nl.